

سطح‌بندی دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های توسعه انسانی

دکتر حسن بیک‌محمدی

دانشیار دانشگاه اصفهان

یونس آزادی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

چکیده

به منظور برنامه‌ریزی و توسعه مناطق و نواحی، شناخت امکانات و تنگناها و تعیین میزان محرومیت و برخورداری از شاخص‌های مورد بررسی در برنامه‌ریزی هر منطقه، در مرحله اول اهمیت قرار دارد. شناخت، اولین قدم در امر برنامه‌ریزی است و با شناخت ویژگی‌های یک نقطه، با دید بازتری می‌توان برای توسعه و پیشرفت آن منطقه برنامه‌ریزی نمود.

بخش شیروان با ۳۵۶۰ خانوار، ۱۷۱۹۷ نفر جمعیت، ۳ دهستان و ۵۹ روستای دارای سکنه، یکی از بخش‌های سه‌گانه شهرستان شیروان چرداول از توابع استان ایلام می‌باشد که ۸۴/۲۸ درصد جمعیت ساکن در آن روستائین می‌باشند. لذا با توجه به مشکلات منطقه از جمله: مهاجرفرستی، نرخ بالای بیکاری، نسبت جنسی پایین، بالابودن بار تکفل و...؛ برنامه‌ریزی به منظور برقراری توسعه در این منطقه لازم و ضروری است.

هدف از تدوین این مقاله سطح‌بندی دهستان‌های بخش شیروان از توابع استان ایلام از نظر شاخص‌های توسعه می‌باشد که ابتدا در دو قالب، سطح‌بندی مورد مطالعه از نظر شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی و سپس در حالت جمع این دو قالب، نسبت به سطح‌بندی دهستان‌ها اقدام گردیده است. برای انجام سطح‌بندی از نظر شاخص‌های مورد بررسی، از شاخص توسعه انسانی استفاده شده است. روش انجام این تحقیق ترکیبی است از روش‌های توصیفی و تحلیلی که بخش عمده داده‌های آن از طریق بررسی‌های میدانی و مراجعه به ادارات مرتبط به دست آمده است. برای سطح‌بندی دهستان‌های منطقه از نظر شاخص‌های مورد بررسی، از شاخص توسعه انسانی (HDI) و برای تهیه نقشه‌ها از نرم‌افزار ARCVIEW استفاده شده است.

نتایج سطح‌بندی دهستان‌های مورد مطالعه از نظر شاخص‌های توسعه نشان می‌دهد که دهستان کارزان در ردیف دهستان‌های محروم، دهستان‌های زنگوان و لومار در ردیف دهستان‌های نیمه برخوردار قرار دارند و هیچ کدام از دهستان‌های مورد بررسی در ردیف دهستان‌های برخوردار قرار نگرفته‌اند. از نتایج این تحقیق می‌توان برای برنامه‌ریزی و اولویت دادن به نیازها براساس میزان برخورداری از شاخص‌های مورد بررسی استفاده نمود. واژه‌های کلیدی: سطح‌بندی، ضریب توسعه یافتگی، شاخص توسعه انسانی، دهستان‌های بخش شیروان.

مقدمه

رویکرد توسعه انسانی به طور کلی منطبق بر منطق بیان شده از سوی ارسطو

می‌باشد: ثروت اساساً چیزی نیست که ما به دنبال آن هستیم، چرا که این نوع ثروت فقط برای به دست آوردن چیزهای دیگر به کار می‌رود. (Anand and Sen:200)

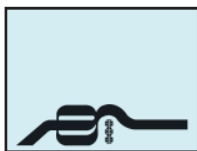
شاخص توسعه انسانی، معیاری ترکیبی برای اندازه‌گیری درجه توسعه یافتگی انسانی و یا درجه فقر و محرومیت است. به طور مسلم، افزایش درآمد سرانه شرط لازم و نه کافی برای اندازه‌گیری توسعه اقتصادی و یا توسعه انسانی است. با توجه به همین مسأله، برنامه توسعه سازمان ملل متحد، برای اولین بار در سال ۱۹۹۰ برای درجه‌بندی کشورها از لحاظ توسعه انسانی، الگویی را به کاربرد که با قائل شدن اهمیت یکسان شاخص‌ها برای رتبه‌بندی به کار گرفته می‌شود. برنامه عمران سازمان متحد، در این مدل از سه شاخص امید به زندگی، درصد باسوادی، و درآمد سرانه برای درجه‌بندی کشورها استفاده نموده است. ولی در سطح مناطق، شهرها و نواحی به منظور بررسی و تعیین درجه توسعه یافتگی می‌توان از شاخص‌های زیادی از این مدل استفاده نمود. (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۱۹).

مقایسه این رویکرد با سه دیدگاه رفاه اقتصادی، نیازهای اساسی و توسعه منابع انسانی، کمک بسزایی به درک بهتر توسعه انسانی می‌نماید. (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۸: ۳۴). شاخص توسعه انسانی کوششی است برای رها شدن از شاخص‌های اقتصادی صرف- مانند تولید ناخالص ملی و تولید ناخالص داخلی، که در دیدگاه‌های توسعه تولید محور، شاخص توسعه به حساب می‌آیند- و جایگزین کردن شاخص‌های مبتنی بر توسعه انسان محور (جمعه‌پور، ۱۳۸۴: ۲۲۶).

در واقع توسعه انسانی مبتنی بر این ایده اساسی است که پیشرفت جوامع انسانی را نمی‌توان تنها با درآمد سرانه اندازه‌گیری کرد، بلکه لازمه دستیابی به زندگی بهتر، علاوه بر داشتن درآمد بالاتر، پرورش و بسط استعدادها و ظرفیت‌های انسانی است. بنابراین توسعه انسانی عبارت است از فرایند بسط انتخاب‌ها و فرایندهای انسانی. (UNDP, 2004: 42)

آخرین معیار توسعه انسانی از آر.پی. میسر می‌باشد که نظریه خود را در دهه ۱۹۹۰ مطرح کرد. ایشان در نظریه خود مدعی بود که جامعه توسعه یافته انسانی، از آزادی برخوردار است، یعنی آزادی در انتخاب و حفظ کرامت انسانی.

شاخص توسعه انسانی وسیله‌ای است برای اندازه‌گیری رشد و پیشرفت انسانی در یک بافت مقایسه‌ای بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای؛ به عبارت دیگر، به کمک این شاخص هم می‌توان وضعیت موجود یک مکان شهری، روستایی، منطقه و یا کشور را از نظر درجه توسعه انسانی مشخص کرد و

لذا لازم است با آگاهی از مشکلات منطقه نسبت به برنامه‌ریزی صحیح جهت توسعه منطقه اقدام شود. در این حین باید با مناطق مختلف مطابق مشکلات آنان توجه گردد.

نقشه ۱: موقعیت سیاسی منطقه مورد مطالعه

مراحل کار

در این مقاله سطح توسعه یافتگی دهستان‌های بخش شیروان، به تفکیک شاخص‌های اقتصادی (شامل؛ ۴ شاخص صنعتی، ۵ شاخص کشاورزی و ۶ شاخص خدماتی) و شاخص‌های اجتماعی (شامل ۴ شاخص جمعیتی، ۵ شاخص فرهنگی و ورزشی، ۴ شاخص آموزشی و ۴ شاخص بهداشتی-درمانی) بررسی شده و سپس به تعیین سطح توسعه‌یافتگی دهستان‌های بخش شیروان، با در نظر گرفتن کلیه شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی پرداخته شده است. اطلاعات مورد نیاز این مقاله از طریق پرسشنامه، آمارنامه‌ها و مراجعه به ادارات مرتبط به دست آمده است.

بررسی‌های صورت گرفته در این مقاله با استفاده از شاخص توسعه انسانی به ترتیب ذیل انجام گرفته است:

۱- تعریف اندازه محرومیت مکان‌های مورد مطالعه در هر شاخص از طریق آماره زیر:

$$I_{ij} = \frac{(\max x_{ij} - x_{ij})}{(\max x_{ij} - \min x_{ij})}$$

۲- محاسبه میانگین اندازه محرومیت مکان‌های مورد مطالعه:

هم می‌توان جایگاه آن را در مقایسه با سایر نقاط، مناطق و کشورها ارزیابی مقایسه‌ای کرد. با توجه به استفاده این شاخص از معیارهای انسانی، توسعه معمولاً به عنوان شاخص اندازه‌گیری فقر نیز به کار گرفته می‌شود و از این نظر در شناخت وضعیت جامعه روستایی در سطح یک منطقه یا یک کشور، شاخص مهمی به شمار می‌رود. (جمعه‌پور، ۱۳۸۴: ۲۲۷)

با محوریت این شاخص بر معیارهای توسعه انسانی و محرومیت جوامع، در مطالعات و برنامه‌ریزی‌های روستایی به عنوان شاخصی مهم مطرح است. با توجه به این که فقر یکی از مسائل ریشه‌ای در روستاها به شمار می‌رود و تفاوت بسیاری بین سطح برخورداری از شاخص‌های توسعه انسانی بین روستاها و سایر نواحی وجود دارد، از این شاخص می‌توان برای مقایسه نواحی روستایی و غیر روستایی و یا مقایسه نواحی روستایی با همدیگر استفاده کرد. به ویژه اینکه از آن به عنوان معیار اندازه‌گیری فقر روستایی و درجه محرومیت روستاها استفاده می‌شود. البته استفاده از این شاخص در سطح روستاها با توجه به نبود اغلب اطلاعات مورد نیاز برای محاسبه شاخص، نیازمند جمع‌آوری میدانی اطلاعات در سطح روستاهاست. (جمعه‌پور، ۱۳۸۴: ۲۳۴)

هدف تحقیق

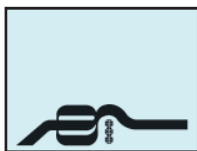
هدف از تدوین این مقاله، تعیین میزان توسعه، محرومیت و طبقه‌بندی دهستان‌های بخش شیروان است، به گونه‌ای که با طبقه‌بندی آنها، جایگاه هر کدام از دهستان‌ها از نظر شاخص‌های توسعه تعیین شود، تا در تخصیص امکانات و ارائه خدمات به برنامه‌ریزان و مسئولان یاری رساند.

معرفی اجمالی منطقه مورد مطالعه

بخش شیروان با مساحت ۶۸۵ کیلومترمربع در سمت شمال شرقی استان ایلام و قسمت جنوب و جنوب شرقی شهرستان شیروان چرداول واقع گردیده است. این بخش از نظر موقعیت جغرافیایی از شمال به بخش‌های هلیلان و چرداول (از توابع شهرستان شیروان چرداول)، از سمت جنوب به شهرستان دره‌شهر، از سمت شرق به استان لرستان و از سمت غرب به شهرستان‌های ایلام و ایوان محدود می‌باشد. همچنین از نظر موقعیت ریاضی بین ۳۳ درجه و ۴۹ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۲۳ دقیقه و ۴ ثانیه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۱۸ ثانیه تا ۴۶ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی قرار دارد. (آذرشید، سهیل، ۱۳۸۴: ۲)

بخش شیروان طبق آخرین تقسیمات کشوری دارای ۳ دهستان به نام‌های زنگوان، کارزان و لومار و یک نقطه شهری به نام لومار می‌باشد. همچنین طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، این بخش دارای ۳۵۶۰ خانوار، ۱۷۱۹۷ نفر جمعیت و ۵۹ روستای دارای سکنه می‌باشد. (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵).

بخش شیروان دارای مشکلاتی از جمله؛ بالا بودن بعد خانوار، کمبود امکانات رفاهی، نرخ بالای بیکاری و... می‌باشد، که این امر باعث بروز مشکلات دیگری در منطقه، از جمله کاهش رشد جمعیت که در نتیجه مهاجرت گسترده ساکنین منطقه به دیگر مناطق بوجود آمده، گردیده است.

لازم به ذکر است که دامنه محرومیت مناطق از شاخص‌های مورد نظر طبق تعریف حداکثر محرومیت (حداقل برخورداری) معادل صفر و حداقل محرومیت (حداکثر برخورداری) معادل یک خواهد بود. (حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۲: ۱۵۴) با انجام محاسبات و مشخص شدن میزان شاخص ترکیبی توسعه انسانی برای هر یک از مناطق می‌توان آنها را به سه دسته، برخوردار، نیمه برخوردار و محروم تقسیم کرد.

اگر مقدار HDI بین صفر و ۰/۵ باشد، منطقه دارای سطح توسعه محروم است. اگر بین ۰/۵ و ۰/۸ باشد، منطقه از سطح توسعه متوسط و اگر بین ۰/۸ و ۱ باشد، منطقه از سطح توسعه بالا برخوردار است. (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۱۹)

$$I_j = \frac{1}{n} \sum_i S_i^n = I_{ij}$$

۳- محاسبه شاخص توسعه انسانی هر یک از مکان‌ها (تقوایی، ۱۳۸۵: ۳۲)

$$HDI = (1 - I_j)$$

نکته مهم در این روش این است که شاخص‌های به کار گرفته شده باید همسو باشند. بدین معنی که برخی متغیرها، هر چه مقدارشان در سکونتگاه بیشتر باشد، نشان دهنده وضعیت بهتر است. در حالی که برخی متغیرها هر چه مقدارشان در سکونتگاه کمتر باشد، نشانگر وضعیت مطلوب است. (معمومی اشکوری، ۱۳۸۵: ۱۳۲)

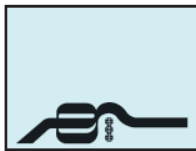
جدول ۱: میزان برخورداری دهستان‌های بخش شیروان از شاخص‌های اقتصادی

شاخص	دهستان	زنگوان	کارزان	لومار
تعداد کارگاه‌های برنجکوبی به ازاء هر ۱۰۰ هکتار سطح زیر کشت برنج	۱/۵	۰	۱/۶۲	۰
تعداد کارگاه‌های صنعتی به نسبت هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۱/۶۳	۱/۳	۱/۷۹	۰
تعداد کارخانه‌ها به نسبت هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰	۰/۴۳	۰/۱۱	۰/۷۴
تعداد کارگاه‌های صنایع دستی به نسبت هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۲/۷۱	۵/۴۴	۲/۴۶	۱
تعداد تراکتور به نسبت هر ۱۰۰ هکتار زمین کشاورزی	۰/۷۸	۰/۶۶	۰/۸۵	۰
نسبت زمین‌های کشاورزی آبی به کل زمین‌های قابل کشت	۶/۶۶	۵/۶۶	۲۰/۶۸	۰
راندمان گندم در هکتار به تن	۲/۵۵	۲/۱	۲/۷۵	۰
راندمان برنج در هکتار به تن	۴	۱/۸	۳/۵	۰/۲۲
نسبت زمین‌های یکپارچه‌سازی شده	۰	۰	۶/۶	۰
نسبت روستاهای دارای برق	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰
نسبت روستاهای دارای تلفن ثابت	۵۰	۳۶/۳۶	۸۰	۰/۶۷
نسبت روستاهای دارای شرکت تعاونی	۷/۱۴	۶۴/۲۸	۲۵/۸	۱
نسبت روستاهای دارای راه آسفالت	۱	۰	۰	۰/۴۱
نسبت روستاهای دارای دهیاری	۱	۰	۰	۰
نسبت روستاهای دارای دفتر پستی	۶۰	۲۵	۴۵/۴۵	۰/۲۷
نسبت روستاهای دارای دهیاری	۷۵	۱۰۰	۱۰۰	۰/۷۳

جدول ۲: ضریب شاخص‌های اقتصادی دهستان‌های مورد مطالعه با استفاده از مدل HDI

شاخص	دهستان	زنگوان	کارزان	لومار
تعداد کارگاه‌های برنجکوبی به ازاء هر ۱۰۰ هکتار سطح زیر کشت برنج	۰/۰۷	۱	۰	۰
تعداد کارگاه‌های صنعتی به نسبت هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۳۲	۱	۰	۰
تعداد کارخانه‌ها به نسبت هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۱	۰	۰/۷۴	۰
تعداد کارگاه‌های صنایع دستی به نسبت هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۹۱	۰	۱	۱
تعداد تراکتور به نسبت هر ۱۰۰ هکتار زمین کشاورزی	۰/۳۶	۱	۰	۰
نسبت زمین‌های کشاورزی آبی به کل زمین‌های قابل کشت	۰/۹۳	۱	۰	۰
راندمان گندم در هکتار به تن	۰/۳۰	۱	۰	۰
راندمان برنج در هکتار به تن	۰	۱	۰/۲۲	۰
نسبت زمین‌های یکپارچه‌سازی شده	۱	۱	۰	۰
نسبت روستاهای دارای برق	۰	۰	۰	۰
نسبت روستاهای دارای تلفن ثابت	۰/۶۸	۱	۰	۰
نسبت روستاهای دارای شرکت تعاونی	۱	۰	۰/۶۷	۰
نسبت روستاهای دارای راه آسفالت	۰	۱	۱	۱
نسبت روستاهای دارای دفتر پستی	۰	۱	۰/۴۱	۰
نسبت روستاهای دارای دهیاری	۱	۰	۰	۰
میانگین اندازه محرومیت	۰/۵۰	۰/۶۶	۰/۲۷	۰/۲۷
HDI	۰/۵۰	۰/۳۴	۰/۷۳	۰/۷۳

مأخذ: اطلاعات میدانی

یافته‌های تحقیق

بررسی شاخص‌های اقتصادی

میزان برخورداری دهستان‌های بخش شیروان، از شاخص‌های اقتصادی، به تفکیک بخش‌های صنعتی، کشاورزی و خدمات و زیربنایی، در جدول شماره (۱) نشان داده شده است. همچنین در جدول شماره (۲) محاسبات مراحل سه گانه مدل HDI در خصوص شاخص‌های مذکور، نمایش داده شده است. با مشاهده این جداول، درمی‌یابیم که، دهستان لومار با شاخص $0/73$ ، برخوردارترین و دهستان کارزان با شاخص $0/34$ ، محروم‌ترین دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های اقتصادی توسعه می‌باشند. بنابراین با توجه به جدول (۳) نتیجه می‌گیریم که روستاهای دهستان کارزان با شاخص $0/34$ ، در گروه روستاهای محروم و روستاهای دهستان‌های زنگوان و لومار، به ترتیب با شاخص توسعه انسانی $0/5$ و $0/73$ در زمره روستاهای نیمه برخوردار قرار می‌گیرند و هیچ دهستانی از این حیث در ردیف دهستان‌های برخوردار قرار نمی‌گیرد.

نقشه ۳: سطح‌بندی دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های اجتماعی با استفاده از مدل HDI

جدول ۳: سطح‌بندی دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های اقتصادی با استفاده از مدل HDI

دهستان	نسبت توسعه
کارزان	محروم
زنگوان و لومار	نیمه‌برخوردار
-----	برخوردار

بررسی شاخص‌های اجتماعی

در جدول شماره (۴) میزان برخورداری دهستان‌های بخش شیروان، از شاخص‌های اجتماعی، به تفکیک بخش‌های جمعیتی، فرهنگی - ورزشی، آموزش و پرورش و شاخص‌های بهداشتی-درمانی نشان داده شده است. همچنین محاسبات مراحل سه گانه مدل HDI در خصوص شاخص‌های مذکور، در جدول شماره (۵) قابل مشاهده می‌باشد. با نگاهی به جداول مذکور در می‌یابیم که دهستان زنگوان با شاخص $0/79$ برخوردارترین و دهستان لومار با شاخص $0/42$ ، محروم‌ترین دهستان‌های بخش شیروان، از نظر شاخص‌های اجتماعی توسعه می‌باشند.

بنابراین با توجه به جدول (۶) نتیجه می‌گیریم که روستاهای دهستان لومار، با شاخص توسعه انسانی $0/42$ ، در گروه روستاهای محروم واقع می‌گردد. و روستاهای دهستان‌های کارزان و زنگوان به ترتیب با شاخص توسعه انسانی $0/56$ و $0/79$ در گروه روستاهای نیمه برخوردار قرار می‌گیرند.

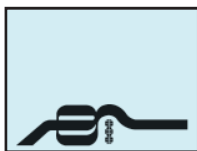
بررسی شاخص‌های توسعه انسانی دهستان‌های بخش شیروان

با توجه به اینکه در مباحث قبلی محاسبات مربوط به شاخص‌ها صورت پذیرفته است، در این قسمت از ذکر دوباره آنها خودداری و به ذکر نتایج آنها بسنده می‌گردد. در جدول شماره (۷) نتایج محاسبات HDI برای شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی موردنظر که حاصل جمع نتایج قبلی است، مشاهده می‌گردد.

نقشه ۲: سطح‌بندی دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های اقتصادی با استفاده از مدل HDI

جدول ۴: میزان برخورداری دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های اجتماعی

شاخص	دهستان	زنگوان	کارزان	لومار
تراکم نسبی جمعیت		۱۶/۷۲	۲۱/۳۶	۲۴/۸۹
بعد خانوار (معکوس)		۴/۸۱	۴/۹۴	۴/۸۷
نرخ بیکاری (معکوس)		۶۰/۱۷	۷۵/۶۴	۷۷/۳۴
نرخ اشتغال		۳۹/۸۳	۲۴/۳۶	۲۲/۶۶
نسبت روستاهای دارای کتابخانه عمومی		۰	۰	۰
نسبت روستاهای دارای مسجد		۱۰۰	۲۰	۴۵/۴۵
نسبت روستاهای دارای حسینیه		۰	۱۰۰	۲۷/۲۷
نسبت روستاهای تحت پوشش صدا و سیما		۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
نسبت روستاهای دارای سالن ورزشی		۰	۰	۰
نسبت روستاهای دارای کودکستان		۲۵	۲۰	۹/۰۹
نسبت روستاهای دارای دبستان		۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
نسبت روستاهای دارای مدرسه راهنمایی		۵۰	۱۸	۱۸/۱۸
نسبت روستاهای دارای دبیرستان		۲۵	۲۰	۰/۰۹
نسبت روستاهای دارای پزشک		۲۵	۲۰	۱۸/۱۸
نسبت روستاهای دارای خانه بهداشت		۳۵/۷	۵۰	۲۵/۸
نسبت روستاهای دارای مرکز بهداشتی-درمانی		۱۴/۲۸	۷/۱۴	۶/۴۵
نسبت روستاهای دارای آب لوله کشی		۱۰۰	۹۲/۸۵	۱۰۰

مأخذ: نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵، اطلاعات میدانی، ادارات مرتبط

جدول ۶: سطح بندی دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های اجتماعی با استفاده از مدل HDI

دهستان	نسبت توسعه
لومار	محروم
کارزان و زنگوان	نیمه‌برخوردار
-----	برخوردار

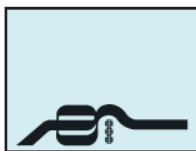
جدول ۵: ضریب شاخص‌های اجتماعی دهستان‌های مورد مطالعه با استفاده از مدل HDI

شاخص	دهستان	زنگوان	کارزان	لومار
تراکم نسبی جمعیت		۱	۰/۴۳	۰
بعد خانوار (معکوس)		۱	۰	۰/۴۷
نرخ بیکاری (معکوس)		۰	۰/۹	۱
نرخ اشتغال		۰	۰/۹	۱

جدول ۷: نتایج محاسبات شاخص‌های توسعه انسانی بخش شیروان

دهستان	محاسبات	Ij	HDI
زنگوان		۰/۳۵	۰/۶۵
کارزان		۰/۵۵	۰/۴۵
لومار		۰/۴۳	۰/۵۷

با نگاهی به جدول فوق‌الشاره درمی‌یابیم که مناطق روستایی دهستان

مطالعه از لحاظ برخورداری از شاخص‌های مورد بررسی سطح‌بندی گردیدند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که هیچکدام از دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص توسعه، در ردیف مناطق برخوردار قرار نگرفته‌اند. از نظر شاخص‌های اقتصادی، دهستان کارزان در ردیف مناطق محروم و دهستان‌های زنگوان و لومار در ردیف مناطق نیمه‌برخوردار و از نظر شاخص‌های اجتماعی، دهستان لومار در ردیف مناطق محروم و دهستان‌های زنگوان و کارزان در ردیف مناطق نیمه‌برخوردار قرار گرفته‌اند. همچنین از نظر مجموع شاخص‌های مورد بررسی، دهستان کارزان، در ردیف مناطق محروم و دهستان‌های لومار و زنگوان در ردیف مناطق نیمه‌برخوردار واقع شده‌اند. لذا از نتایج این مقاله نتیجه گرفته می‌شود که منطقه مورد مطالعه از نظر شاخص‌های توسعه در وضعیت مناسبی نیست و نیازمند توجه ویژه مسئولین به منطقه می‌باشد. در این حیث لازم است به دهستان کارزان در بُعد اقتصادی و دهستان لومار در بُعد اجتماعی توجه بیشتری گردد.

منابع و مآخذ

- ۱- آسایش، حسین (۱۳۷۴): برنامه‌ریزی روستایی در ایران، انتشارات پیام نور، تهران.
- ۲- آسایش، حسین (۱۳۷۶): اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، انتشارات پیام نور، تهران.
- ۳- آسایش، حسین و علیرضا استعلاجی (۱۳۸۲): اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای (مدل‌ها، روش‌ها و فنون)، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری.
- ۴- بررسی‌های میدانی نگارنده
- ۵- تقوایی، مسعود (۱۳۸۵): تحلیل و طبقه‌بندی مناطق روستایی استان‌های کشور براساس شاخص توسعه انسانی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال بیست و یکم، شماره ۸۲.
- ۶- جمعه‌پور، محمود (۱۳۸۴): مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی، دیدگاه‌ها و روش‌ها، انتشارات سمت، تهران.
- ۷- حسین‌زاده دلیر، کریم (۱۳۸۰): برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، انتشارات سمت، تهران.
- ۸- حکمت‌نیا، حسن و میرنجف موسوی (۱۳۸۵): کاربرد در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین.
- ۹- مرکز آمار ایران، (۱۳۸۵)، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان شیروان چرداول.
- ۱۰- معصومی اشکوری، سیدحسن (۱۳۸۵)، اصول و مبانی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات پیام، تهران.
- ۱۱- مهدوی، مسعود و مهدی طاهرخانی (۱۳۸۳)، کاربرد آمار در جغرافیا، انتشارات قومس، تهران.
- ۱۲- مهندسین مشاور آذرشید سهند (۱۳۸۴)، طرح ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی بخش شیروان، مرحله اول، سازمان جهاد کشاورزی استان ایلام.

13- Anand, S and Sen, A (2000): Human Development and Economic Sustainability, World Development, Vol 28, No 120.

14- UNDP (2004): Human Development Report 1990, New York, Oxford University Press, 1990.

زنگوان با شاخص توسعه ۰/۶۵ برخوردارترین، و مناطق روستایی دهستان کارزان با ۰/۴۵، محرومترین دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های توسعه می‌باشند.

جدول ۸: سطح‌بندی دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های توسعه انسانی با استفاده از مدل HDI

دهستان	نسبت توسعه
کارزان	محروم
لومار و زنگوان	نیمه‌برخوردار
-----	برخوردار

در پایان این مبحث و با توجه به جدول (۸) نتیجه می‌گیریم که، از نظر شاخص‌های توسعه انسانی، مناطق روستایی دهستان کارزان با شاخص ۰/۴۵، در زمره روستاهای محروم و مناطق روستایی دهستان‌های زنگوان با ۰/۶۶ و لومار با ۰/۵۷ در گروه روستاهای نیمه‌برخوردار می‌باشند. و هیچکدام از دهستان‌های بخش شیروان در ردیف دهستان‌های برخوردار قرار ندارند.

نقشه ۴: سطح‌بندی دهستان‌های بخش شیروان از نظر شاخص‌های توسعه انسانی با استفاده از مدل HDI

نتیجه‌گیری

در مبحث برنامه‌ریزی به منظور نیل به توسعه، شناخت وضع موجود، تحلیل پتانسیل‌ها و محدودیت‌ها مناطق برنامه‌ریزی و سطح‌بندی این مناطق از نظر میزان برخورداری و محرومیت، در قالب شاخص‌های مورد نظر اهمیت فراوانی دارد. در این مقاله با بررسی و تجزیه و تحلیل ۳۲ شاخص، شامل ۱۵ شاخص اقتصادی و ۱۷ شاخص اجتماعی، دهستان‌های مورد